

Галина Стародубец

СОЗДАНИЕ И ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ ИСТРЕБИТЕЛЬНЫХ БАТАЛЬОНОВ В РАМКАХ УКРАИНСКОГО ПОВСТАНЧЕСКОГО ЗАПОЛЬЯ (1944–1945 ГГ.)

В статье анализируется генезис истребительных батальонов на территории западных областей Украины в 1944–1945 годах. Определяются причины и цель их создания, национальный и кадровый состав. Показано влияние деятельности этих парамилитарных формирований на функционирование повстанческого подполья.

Ключевые слова: истребительные батальоны, группы содействия, повстанческое подполье, парамилитарные отряды, оккупация.

Galina Starodubets

ESTABLISHMENT AND ACTIVITIES WITHIN DESTRUCTIVE BATTALIONS UKRAINIAN REBELLIOUS REAR (1944–1945 YEARS)

In the article the genesis of destroying battalions on the territory of western region of Ukraine in 1944–1945 years is analyzed. Reasons and the aim of their creating, national and regular complement are determined. The influence of activity of these paramilitary formations on functioning of the rebellious rear is showed.

Key words: destroying battalions, groups of contribution, rebellious rear, paramilitary detachment.

УДК 94(477.8)“1944/1950”

Андрій Киданюк

СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ СЕЛЯН ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ У 1944–1950 РР.

У статті досліджено основні тенденції та специфіку соціального становища селян Дрогобицької, Львівської, Станіславівської та Тернопільської областей УРСР упродовж 1944–1950 рр., розкрито особливості процесу відновлення соціальної інфраструктури села, проаналізовані зміни у соціальному становищі сільських мешканців.

Ключові слова: західноукраїнське село, соціальне становище, соціальна інфраструктура села, колективізація, повоєнний період.

На сучасному етапі розвитку історичної науки в Україні зростає інтерес до соціальної історії різних регіонів держави. Теперішній стан українського села переконує у необхідності посилення уваги істориків до соціальних проблем його мешканців. Відтак, перебіг соціальних процесів на селі потребує поглибленого вивчення, зокрема, соціального становища селян Західної України упродовж 1944–1950 рр.

Актуальність дослідження посилюється у зв'язку з світовою економічною кризою, оскільки її результати можуть бути корисні для вироблення ефективної соціальної стратегії.

Хронологічні межі дослідження охоплюють період 1944–1950 рр. Нижня межа пов'язана зі звільненням території Західної України від німецьких військ, верхня – закінченням четвертої п'ятирічки та офіційним завершенням колективізації краю.

Об'єктом нашого дослідження є сукупність соціально-економічних явищ та процесів, характерних для західноукраїнського села.

Предметом дослідження – соціальне становище селян Західної України упродовж 1944–1950 рр.

Проблематика входження західноукраїнського села в нову соціально-економічну модель господарювання та основні соціальні процеси, що відбувалися в краї, вже були предметом дослідження радянських науковців І. Богодиста [1–2], М. Івасюти [25–27], В. Масловського [35–36], Ф. Чернявського [40–41] та інших. Спільною рисою досліджень істориків цього періоду, було звеличення радянської політики та її позитивного впливу на західноукраїнське село.

Праці науковців незалежної України В. Гулая [4], П. Когути [30–31], О. Ленартовича [32], О. Мальярчука [33–34] та інших вже не є такими однозначними, а їхні автори намагаються критично підходити до дослідження, вводячи до наукового обігу та аналізуючи документи, які раніше

перебували у секретних фондах державних архівів. Не применшуючи ваги усього історіографічного доробку з цієї проблематики, на наш погляд, не вистачає виважених, незаполітизованих оцінок соціальних процесів у західноукраїнському селі.

Метою нашої статті є аналіз соціального становища селян Західної України упродовж 1944–1950 рр.

Важливим показником соціального достатку населення є оплата праці. Оскільки впродовж 1944–1950 рр. у західноукраїнському селі відбулася кардинальна зміна у формі організації селянської праці – від ведення одноосібного господарства до колгоспної системи, тому варто окремо зупинитися на реальних прибутках кожної з груп населення.

Аналіз джерел свідчить про те, що заробітна плата зростаючої соціальної верстви колгоспників була незначною. Так, у 1946 р. у колгоспі ім. Шевченка с. Наварії Львівської області колгоспники одержували на трудовдень по 6 карбованці (крб.) 15 копійок (коп.), 3 кг хліба та 3 кг картоплі [3, с. 6]. Упродовж 1944–1948 рр. колгоспники колгоспу ім. Сталіна Дублянського району Дрогобицької області щорічно отримували в середньому по 2–2,5 крб. і 3–3,5 кг хліба на трудовдень, не враховуючи овочів, фруктів та інших сільськогосподарських продуктів [37, с. 3].

За підрахунками П. Когути у 1947 р. середня виплата на трудовдень у західних областях України становила 2,88 крб., 3,148 кг зерна, 0,683 кг картоплі, 0,47 кг овочів [31, с. 61]. Упродовж 1947–1950 рр. у досліджуваному регіоні реальні прибутки колгоспників практично не зросли [22, с. 192]. Оплата праці залишалася символічною. Держава через систему обов'язкових поставок скуповувала весь урожай за вкрай низькими закупівельними цінами [32, с. 57]. Відзначимо, що попри низький рівень заробітної платні, умови праці, елементарна техніка безпеки не завжди були на належному рівні. Так, у 1945 р. трактористу Ходорівської МТС Дрогобицької області Юрочко під час праці відірвало руку, проте керівництво МТС на це жодним чином не прореагувало [9, арк. 20].

Характерно, що середня ланка господарської системи – керівний склад колгоспів, зазвичай, отримували платню, що перевищувала встановлену законодавством верхню межу, тобто 8 % від загальної кількості вироблених колгоспником трудовнів. До того ж оплата голів колгоспів, відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 19 квітня 1948 р., залежала від розміру посівних площ й чисельності худоби у колгоспі, а не від урожайності полів та продуктивності тваринництва, як це визначалося для звичайних колгоспників [31, с. 41].

У оплаті праці інших сільськогосподарських працівників був закладений надзвичайно значний розрив між зарплатою керівного складу та звичайних робітників. Наприклад, у вересні 1945 р. у Войнилівській МТС Станіславівської області посадовий оклад директора становив – 750 карбованців (крб.), старшого агронома – 700 крб., старшого механіка – 650 крб., бухгалтера – 700 крб., а завідувача господарством – всього лише 250 крб., конюха – 120 крб., прибиральниці – 115 крб., сторожа – 120 крб. [8, арк. 8].

В основу оплати праці колгоспників закладалися трудовні. Упродовж 1944–1950 рр. зберігався підвищений у воєнний час обов'язковий мінімум виробітку трудовнів працездатними колгоспниками. Часто, щоб виробити один трудовдень, колгоспникам доводилося працювати 3–4 дні. Разом з тим, нарахування трудовнів у колгоспах велося необ'єктивно. Так, у 1946 р. в колгоспі XVIII партз'їзду Снятинського району Станіславівської області було дораховано 606 трудовнів адміністративно-управлінському апарату. Правління колгоспу, користуючись службовим становищем, без відома загального зібрання колгоспників, змінювало норми виробітку трудовнів. У результаті таких дій голова колгоспу Максим'юк та обліковець Турчинський за участь в трудових роботах самовільно начислили собі 230 додаткових трудовнів [5, арк. 118].

У зв'язку з проведенням колективізації в регіоні у селянському середовищі практично зникло таке поняття як безробіття. До кінця 1950 р. за різними підрахунками було колективізовано від 93 до 98 % селянських господарств [35, с. 148; 24, с. 56]. Основна маса селян стала членами колгоспу, а, відтак, отримала постійне місце роботи. Однак, рівень заробітної плати був занадто низьким відносно виконуваної роботи. Така суперечливість зумовила нове соціальне явище – трудову міграцію. Селяни, які мали елементарну фахову підготовку намагалися виїхати у місто, оскільки рівень зарплати за використання тих самих професійних навиків в місті був значно вищим. Поряд з тим, значна частина молоді, яка здобувала вищу чи середню спеціальну освіту залишалась у містах.

Поширеними були соціальні пільги для ведення господарської діяльності, що надавалися на початковому етапі колективізації і мали конкретну політичну доцільність. Стимулювання поширювалось лише на окремі господарства, що визначалися за принципом лояльності до радянської влади. Наприклад, МТС надавали допомогу в обробітку землі лише безкінним і маломісним селянським господарствам, радянським інвалідам війни та тим, хто потерпів від діяльності ОУН, УПА тощо. Так, до кінця 1945 р. у Львівській області було видано кредитів на загальну суму 12108 тис. крб. для 3117 селянських господарств, 3 колгоспів та 8 допоміжних

господарствам, серед яких 9900 тис. крб. для 2500 переселенців з Польщі, 904 тис. крб. для 300 бідняцько-середняцьких господарств, 540 тис. крб. для 217 господарств родин військовослужбовців, 42 тис. крб. для 20 господарств інвалідів війни, 165 тис. крб. для 80 господарств робітників і службовців, 36 тис. крб. для 3 колгоспів, 522 тис. крб. для 8 допоміжних господарств [20, с. 151].

Станом на 1 липня 1945 р. на усій території Західної України перебувало на обліку 20793 інваліди війни. Їм було надано матеріальну допомогу в розмірі 203536 крб., забезпечено одягом та взуттям на суму 380734 крб., видавалися позики для будівництва житла [21, с. 145]. У 1945 р. для колгоспів та бідняцько-середняцьких господарств західних областей держава для весняного посіву надала в позику 9000 т ярих зернових культур (у Львівській – 1500 т, Дрогобицькій – 2000 т, Станіславській – 1200 т, Тернопільській – 1700 т, Чернівецькій – 300 т, Волинській – 1000 т, Ровенській – 1300 т) [38, арк. 21]. Зауважимо, що відпуск насіння в позику відбувався на умовах повернення його з урожаю 1945 р. з додатковими нарахуваннями [38, арк. 17].

Кардинально іншу політику проводила радянська влада щодо заможних селян. Соціальну приналежність селянських господарств визначали за низкою показників. Так, до куркульських господарств відносили господарства, що мали в особистому користуванні постійну або сезонну найману силу, 5–7 та більше га землі, від 3 та більше голів великої рогатої худоби при наявності засобів виробництва. Наприклад, млини, молотилки, двигуни; середняцьким господарством вважалося таке, що мало до 5 га землі, 1–2 коней, 1–2 корови та не користувалося найманою робочою силою [6, арк. 53; 11, арк. 46–47]. Проте на практиці траплялися випадки, коли до числа куркульських господарств зараховували середняцькі [11, арк. 47].

Радянська влада намагалася методом внутрішньої поляризації соціальних прошарків села стимулювати процес колективізації. Оскільки у західноукраїнському селі кількість заможних селян не перевищувала 5 %, то гострого соціального протистояння досягти так і не вдалося. Так, характеризуючи соціальний склад селянських господарств Станіславської області, секретар місцевого обкому КП(б)У М. Слонь у засекреченій інформації заступнику секретаря ЦК КП(б)У в західних областях Стоянцеву станом від 22 березня 1947 р. зазначав, що серед 237443 селянських господарств області, бідняцьких було 159338, батрацьких – 9504, середняцьких – 64481, а куркульських – всього лише 4120 [6, арк. 53]. Селянські господарства за групами землекористування поділялися на: безземельні – 9504, до 2 га землекористування – 159338, від 2 до 5 га – 64014, від 5 до 10 га – 4472 та від 10 га – 115 селянських господарств [6, арк. 54].

Селян-одноосібників, котрі відмовлялися вступати в колгоспи радянська влада створювала несприятливі для ведення індивідуального господарства умови, обкладала одноосібників високим продовольчим податком. Так, за одну корову селянин мав віддати державі 200 літрів молока та 30 кг м'яса щорічно [32, с. 58].

Починаючи з літа 1947 р. органи радянської влади посилили економічне та політичне обмеження заможних господарств. Зокрема, це активно проявилось у податковій політиці. З червня 1947 р. було прийнято постанову Ради Міністрів УРСР "Про порядок заготівель сільськогосподарських продуктів у куркульських господарствах Львівської, Станіславської, Дрогобицької, Тернопільської, Ровенської, Волинської і Чернівецької областей". Згідно з її вимогами, норми податків для куркульських господарств збільшувалися на 50 % порівняно з середняцькими, а терміни здачі скорочувалися на 2–3 місяці. За невиконання норм передбачалася кримінальна відповідальність [23, с. 74].

Примусова колективізація та податковий тягар призвели до зменшення худоби в селянських господарствах, що в цілому знизило рівень життя населення. Селянин с. Підбірці Винниківського району Бойко Петро Васильович, що мав у користуванні 4 га землі, 1 корову, племінного бугая та 2 коней зауважував: "Переважна більшість телят, що народжуються, селяни не виховують до дорослого віку, а забивають в 2–3 тижні. Це пояснюється тим, що з матеріального боку вирощувати теля в господарстві не вигідно, так як для цього потрібно затратити 500–550 літрів молока, яке можна продати на ринку і одержати (близько 5000 крб.) більше грошей, ніж буде вартість теляти в однорічному віці (2000 крб.)" [13, арк. 55].

Зменшення кількості господарств з трьома та двома коровами насамперед відбулося через те, що частині куркульських господарств це було не вигідно [15, арк. 2].

Одним з показників соціального добробуту населення було формування розвиненої житло-побутової інфраструктури села. Упродовж 1944–1950 рр. радянська влада через відповідні обласні управління здійснювала контроль і керівництво сільським та колгоспним будівництвом, діяльністю щодо зведення та відновлення житлових будинків колгоспників, адміністративних приміщень, шкіл, лікарень та інших культурно-побутових будівель у селі. Так, за 1948 р. в Тернопільській області побудовано 257 об'єктів культурно-побутового призначення, а саме, 64 клуби, 29 хат-читалень, 25

дитячих садків та ясел, 9 лікарень та амбулаторій, 69 бань, 52 приміщення правління колгоспів [17, арк. 5; 18, арк. 1].

У 1950 р. в Тернопільській області відремонтовано 236000 м² сільських вулиць, 56000 м² настилу тротуарів, посаджено 78000 одиниць фруктових дерев, впорядковано 194000 м² парків, відремонтовано 276 мостів і переходів сільського значення [19, арк. 8]. Разом з тим, низькими показниками характеризувалося відновлення та будівництво нового житла для селян. Так, у 1948 р. у Львівській області план будівництва житлових будинків було виконано лише на 43,3 %. З плану 8000 житлових будинків – побудовано 3466, з них для селян – 2568 будинків [12, арк. 4].

У 1949 р. в Дрогобицькій області передбачалося побудувати 5000 житлових будинків, а збудували лише 1882 [16, арк. 10]. Більшість хат, що споруджувалися у повоєнні роки на селі, були типовими селянськими мазанками. Вибіркове обстеження на початку 1950-х рр. показало, що 87 % споруджених у республіці сільських хат, були глиняними або дерев'яними, 94 % з них накривали солом'яною або очеретом [29].

Упродовж четвертої п'ятирічки у західноукраїнському селі почала проводитися електрифікація. Цю функцію покладали на відповідні обласні контори "Сільелектро". Проте надзвичайно слабка забезпеченість обласних контор електроматеріалами: проводами, роз'єднувачами, високовольтними запобіжниками тощо та відповідним монтажним обладнанням, низький рівень кваліфікації техніків-інженерів, бригадирів, працівників суттєво обмежували процес електрифікації [7, арк. 62; 14, арк. 1]. Так, станом на 1 січня 1948 р. у Станиславській області було електрифіковано лише 4 МТС і жодного колгоспу, станом на 1 січня 1949 р. – 11 МТС та 5 колгоспів, а станом на 1 січня 1950 р. 1 радгосп, 13 МТС та 9 колгоспів [7, арк. 58].

Аналогічною була ситуація і з радіофікацією регіону. Так, станом на початок липня 1949 р. з 17716 радіотрансляційних точок у Львівській області лише 1047 встановлено у селах, і відповідно з 704 сіл – лише 25 радіофіковано [10, арк. 1, 3]. Попри кількісне зростання електрифікованих та радіофікованих сільських об'єктів упродовж 1944–1950 рр., темпи електрифікації та радіофікації регіону не могли повністю забезпечити ні зростаючих потреб раціоналізації та механізації сільськогосподарського сектору, ні соціальних потреб мешканців сіл.

Західноукраїнське село зазнало значних демографічних змін упродовж війни – суттєво порушилася його статеві та вікова структури. Значну частину чоловіків мобілізували до лав Червоної армії, а також до збройних формувань ОУН, УПА. Разом з тим, у повоєнний період в регіоні відбувалися серйозні міграційні процеси: поряд з відтоком кваліфікованих кадрів села в містечка та районні центри, здійснювалося направлення на роботу зі східних областей УРСР у села західного регіону спеціалістів сільського господарства, учителів, працівників культосвітньої галузі, радянських та партійних структур. Упродовж 1944–1951 рр. партійні та радянські органи скерували у Західну Україну 19 тис. спеціалістів сільського господарства, 44 тис. учителів, 27,2 тис. медпрацівників тощо [28, с. 79].

Серйозних змін зазнала соціальна структура села у зв'язку з переселенням українських родин з Польщі упродовж 1944–1946 рр. Основна їх маса скеровувалася у східні області УРСР, проте відсутність житла та безальтернативність вступу в колгоспи, змушувала тисячі депортованих переселятися у західні області УРСР, у яких колективізація на той час, ще не повністю поглинула приватне землекористування. У західних областях прибулих в основному поселяли у будинки поляків, евакуйованих до Польщі. Так, станом на 1 січня 1946 р. у районах Тернопільської області розселено 2838 українських сімей, які прибули з Польщі [39, арк. 43]. У відповідний період у Львівську область прибуло 9205 сімей евакуйованих з Польщі, з числа яких лише 7534 отримали житло та інші господарські будівлі [39, арк. 132].

Переселенці перебували у складних матеріально-побутових умовах, оскільки досить часто їхнє виселення з польської території відбувалося у найкоротші терміни, коли не було часу, навіть, зібрати речі [39, арк. 133]. Хоча органи радянської влади у більшості випадків створювали належні побутові умови життя переселенців, їхнього працевлаштування, наданні їм довготривалих кредитів, одноразової безповоротної матеріальної допомоги тощо, їхнє входження у радянську модель соціально-економічних відносин відбувалося досить складно і не завжди добровільно.

Таким чином, упродовж 1944–1950 рр. у західному регіоні не відбулося істотного поліпшення матеріального стану та умов життя селян. Оплата праці більшості мешканців сіл була низькою. Внаслідок проведення примусової колективізації, радянська влада забезпечила майже повну зайнятість працездатного населення краю. Кваліфікаційний рівень основної маси селян був надзвичайно низьким. Охорона праці та її умови потребували істотного покращення. Соціальний захист та підтримку мали переважно лояльні до влади та політично вигідні категорії мешканців: селяни-бідняки, інваліди війни, переселенці з Польщі тощо. Упродовж досліджуваного періоду проводилась низка конкретних заходів щодо відбудови зруйнованої війною соціальної

інфраструктури села, відновлення та будівництва нового житла селянам, електрифікації та радіофікації сіл.

Однак, темпи та масштаби їх реалізації не могли повністю забезпечити соціальних потреб сільських мешканців. У ході радянської та колективізації західноукраїнського регіону упродовж 1944–1950 рр. сформувалась нова соціальна структура сільського населення, основу якої становив селянин-колгоспник.

Список використаних джерел

1. Богодист І. Соціалістична перебудова західноукраїнського села / Богодист І. П. // Український історичний журнал. – 1957. – № 2. – С. 69–82.
2. Богодист І. Соціалістичне будівництво в західних областях УРСР (1945–1959 рр.) / Богодист І. П. – К.: Вид-во Київ. ун-ту, 1961. – 176 с.
3. В Наварії – селі суцільної колективізації // Вільна Україна. – 8 березня 1947. – С. 6.
4. Гулай В. В. Етносоціальні процеси в західних областях України (друга половина 40-х – 50-ті роки ХХ ст.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 "Історія України" / Гулай Василь Васильович. – Львів, 2002. – 20 с.
5. Державний архів Івано-Франківської області (далі – ДАІФО). – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 433. – 143 арк.
6. ДАІФО. – Ф. П-1. – Оп. 1. – Спр. 576. – 57 арк.
7. Там само. – Спр. 1194. – 141 арк.
8. Там само. – Ф. Р-420. – Оп. 1. – Спр. 5. – 8 арк.
9. Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО). – Ф. П-5001. – Оп. 6. – Спр. 262. – 82 арк.
10. ДАЛО. – Ф. Р-66. – Оп. 66-2. – Спр. 111. – 47 арк.
11. Там само. – Ф. Р-221. – Оп. 2. – Спр. 138. – 70 арк.
12. Там само. – Ф. Р-221. – Оп. 2. – Спр. 417. – 65 арк.
13. Там само. – Спр. 999. – 96 арк.
14. Там само. – Ф. Р-1279. – Оп. 1. – Спр. 6. – 48 арк.
15. Там само. – Ф. Р-2022. – Оп. 1. – Спр. 416. – 18 арк.
16. Там само. – Спр. 610. – 338 арк.
17. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО). – Ф. Р-1700. – Оп. 1. – Спр. 10. – 11 арк.
18. ДАТО. – Ф. Р-1700. – Оп. 1. – Спр. 11. – 4 арк.
19. Там само. – Спр. 29. – 10 арк.
20. Довідка Львівського облвиконкому про надання кредитів селянам, колгоспам і допоміжним господарствам області // Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР в 1939–1979: зб. док. і мат. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 151.
21. З довідки наркомату соціального забезпечення УРСР до ЦК КП(б)У про стан соціального забезпечення в західних областях Української РСР // Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР в 1939–1979: зб. док. і мат. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 144–145.
22. З довідки статутуправління Української РСР про підвищення заробітної плати робітників і службовців західних областей за 1940–1949 // Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР в 1939–1979: зб. док. і мат. – К.: Наук. думка, 1980. – С. 191–192.
23. За щастя оновленої землі. Нариси історії колгоспного селянства західних областей УРСР, 1939–1979. / [М. К. Івасюта, В. І. Масловський, А. І. Мартинюк, В. В. Нечитайло]; Акад. наук Української РСР, Ін-т. сусп. наук. – К.: Наук. думка, 1979. – 212 с.
24. Івасюта М. К. Закономірності та особливості колективізації сільського господарства західних областей УРСР / Івасюта Михайло Кирилович // Український історичний журнал. – 1984. – № 9. – С. 49–58.
25. Івасюта М. К. Нарис історії колективізації на Тернопільщині: 1939–1950 рр. / Івасюта Михайло Кирилович. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958. – 116 с.
26. Івасюта М. К. Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях Української РСР / Івасюта Михайло Кирилович. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – 316 с.
27. Івасюта М. К. Соціалістична перебудова сільського господарства в західних областях Української РСР / Івасюта Михайло Кирилович // Український історичних наук. – 1959. – № 4. – С. 3–13.
28. Історія селянства Української РСР: у 2 т. Т. 2: Від Великого Жовтня до наших днів / редкол.: І. І. Компанієць (відп. ред.), І. Х. Ганжа, І. І. Слинко. – К.: Наук. думка, 1967. – 534 с.
29. Калініченко В. В. Історія України: підручник для істор. ф-тів вищих навчальних закладів / Калініченко В. В., Рибалка І. К. – Частина III: 1917–2003 рр. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2004. – 628 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.history.univer.kharkov.ua/old/elibrary/kalinichenko_textbook/Kalinichenko_7.4.htm.
30. Когут П. До питання про запровадження компартійної основи суспільних відносин у західноукраїнському селі (1944–1947 рр.) / Когут Петро Володимирович // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць Львівського філіалу УАДУ при Президентові України. – Львів: ЛФ УАДУ, 1999. – Вип. 1. – С. 202–214.
31. Когут П. В. Колективізація в західноукраїнському селі / Когут Петро Володимирович. – Львів: Логос, 2000. – 80 с.
32. Ленартович О. Ю. Селянство Західної України у національно-визвольній боротьбі 1944–1950 рр. / Ленартович Олег Юрійович – Луцьк, 1998. – 152 с.
33. Малярчук О. Радянська господарська сектору західноукраїнського села (1944–1946 рр.) / Малярчук Олег Михайлович // Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. – 2005. – Вип. 1. – С. 299–304.
34. Малярчук О. Тоталітаризм проти західноукраїнського села: монографія / Олег Малярчук. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2008. – 228 с.
35. Масловський В. І. В боротьбі з врагами соціалізму. Очерки історії класової боротьби на селі в період побудови основ соціалізму в західних областях України. 1939–1950. / Масловський Віталій Іванович. – Львів: Изд-во при Львів. ун-те, 1984. – 188 с.
36. Масловський В. І. Класова боротьба на селі в західних областях Української ССР в період побудови основ соціалізму (1939–1950 гг.): [Історіогр. пробл.] / Масловський Віталій Іванович. – М., 1983. – 49 с.
37. Обласна нарада колів колгоспів // Радянське слово. – 1949. – 26 червня. – С. 3.
38. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 2494. – 134 арк.
39. ЦДАВО України. – Ф. Р-2. – Оп. 7. – Спр. 3816. – 402 арк.
40. Чернявський Ф. Ф. По пути социализма (Деятельность Коммунистической партии по укреплению руководящей роли рабочего класса при построении основ социализма в западных областях Украинской ССР (1939–1950) / Ф. Ф. Чернявский. – Львов: Вища школа, 1978. – 239 с.
41. Чернявський Ф. Ф. Провідна роль

робітничого класу в колективізації сільського господарства західних областей УРСР (1939–1950 рр.) / Чернявський Ф. Ф. // Український історичний журнал. – 1980. – № 11. – С. 77–86.

Андрей Киданюк

СОЦИАЛЬНОЕ ПОЛОЖЕНИЕ КРЕСТЬЯН ЗАПАДНОЙ УКРАИНЫ В 1944–1950 ГГ.

В статье выделены основные тенденции и специфика социального положения крестьян Дрогобычской, Львовской, Станиславской и Тернопольской областей УССР в 1944–1950 гг; раскрыты особенности процесса восстановления социальной инфраструктуры села; проанализированы изменения в социальном положении жителей западноукраинского села.

Ключевые слова: западноукраинское село, социальное положение, коллективизация, социальная инфраструктура села, послевоенный период.

Andriy Kydaniuk

SOCIAL CONDITIONS OF PEASANTS OF WESTERN UKRAINE IN 1944–1950

In the article showed the basic trends and specific of social conditions of the peasants of Drohobych, Lviv, Stanislav, Ternopil regions of the USSR in the 1944–1950; pointed out the process of rehabilitation of rural social infrastructure; analyzed the changes in the social conditions of the inhabitants of the western Ukrainian villages.

Key words: Western Ukrainian village, social condition, collectivization, rural social infrastructure.

УДК 94 (477)

Олена Тітіка

МІСЦЕВА ПРОМИСЛОВІСТЬ УРСР В 1946–1950 РР.: РЕЗУЛЬТАТИ ВІДБУДОВИ Й ФУНКЦІОНУВАННЯ

У статті проаналізовано результати відбудови та функціонування місцевої промисловості України упродовж 1946–1950 рр.

Ключові слова: місцева промисловість, УРСР, післявоєнний період, відбудова, продукція.

Проблема післявоєнної відбудови та функціонування промисловості УРСР в 1943–1950 рр. отримала досить широке висвітлення у радянській та вітчизняній історіографії. Однак, увага дослідників переважно зосереджувалася на головних галузях промисловості, унаслідок чого малодослідженими, а отже й недостатньо висвітленими, залишаються питання відбудови та функціонування в означений період багатьох галузей промислового комплексу республіки. Це стосується, зокрема, й місцевої промисловості України, стан і функціонування якої в умовах післявоєнного відродження лише в останні роки стали предметом аналізу в спеціальних публікаціях [1].

У цій публікації ставиться завдання охарактеризувати результати відбудови та роботу місцевої промисловості України в 1946–1950 рр.

У довоєнний період місцева промисловість республіки, являючи собою сукупність підпорядкованих Народному комісаріату місцевої промисловості УРСР промислових підприємств, трестів, промислових комбінатів та інших організацій, мала значну питому вагу в загальному балансі економіки. У 1941 р. в галузі нараховувалося 706 підприємств, у тому числі 267 заводів республіканського та обласного підпорядкування й 439 міських та районних промкомбінатів (до цього слід зауважити, що у 1939–1941 рр. 56 найбільших заводів місцевої промисловості, які щорічно виробляли продукції на 235 млн крб., передавались у підпорядкування наркоматів союзної промисловості) [2, арк. 4].

На підприємствах місцевої промисловості вироблялася продукція виробничого призначення та товари широкого вжитку у широкому асортименті, що дозволяло органам влади розв'язувати господарські проблеми в регіонах з метою розвитку промислового та сільськогосподарського виробництва й забезпечення потреб населення. У довоєнному 1940 р. підприємства місцевої промисловості республіки виробили продукції на 664 млн крб. (тут і далі у цінах 1926–1927 рр.) [3, с. 365], труб чавунних – 7204 т, листового металу – до 10 тис. т, сільськогосподарських машин –